

što Ivan pripovijeda o Isusu Naza-
rećaninu.

Točno uspoređivanje pojedinih istina Ivanove teologije s tvrdnjama poganskih ideologija više puta otkriva takvu srodnost, ako ne i istovjetnost mišljenja, da otkrivanje pojedinih nijansa već predstavlja pretjerivanje te čitalac dobija utisak kao da izvan Ivanova Evanđelja nema ništa vrijedna. I u nekim poganskim vjerovanjima izrazito dolazi do izražaja težnja za srećom u Bogu.

Pisac veli da »među najvažnije, već objelodanjene, kumranske rukopise spadaju *Pravila sekte* (IQS), *Himni* (IQH), *Rat sinova svjetla sa sinovima tame* (IQM) ...« (40), a ne spominje svetopisamske kumranske rukopise kao IQI^a, IQIz^b ..., koji su bez sumnje najvažnija baština Kumrana. Ta Kumran je postao poznat i zanimljiv upravo zbog otkrića svetopisamskih rukopisa. Od svetopisamskih rukopisa pisac spominje samo Habakukov komentar (IQpHab), a to je samo komentar Habakukova proroštva.

Šteta što pisac dragocjene navode crkvenih otaca Augustina, Jeronima i drugih svjedoka (Seneka, »Humani generis«) navodi na latinskom jeziku. Moramo uzeti u obzir činjenično stanje te računati s time da mnogi čitaoci knjige latinski slabo razumiju te ne mogu te citate na latinskom shvatiti. Bilo bi zato bolje da je pisac te navode preveo na hrvatski a ispod teksta stavio izvorni latinski tekst. Grčke riječi većinom piše grčkim slovima, ali ne uvijek (280, 281, 402), što nije dosljedno te donekle zbunjuje. Neke je srodne izraze premalo protumačio. Ivan upotrebljava sad glagol *πεμπω* sad *αποστελλω*; mi oba glagola prevodimo s »poslati«, ali u Ivanovoj je terminologiji u tim izrazima prilična razlika. Kakva razlika, iz knjige ne saznajemo.

U knjizi je više puta izvorna Ivanova misao teško razumljiva. Ivan naginje k simbolizmu. I događaji koje spominje imaju dublje značenje. Kakvo? To ne saznajemo tako lako, nego moramo to otkriti iz kon-

teksta ili iz cjelovite Ivanove koncepcije. Što znače npr. »krv i voda« što su potekli iz probodena boka Isusova (usp. Iv 19, 31—37)? Škrinjar ispravno ustanovljuje da se radi o simbolizmu. Ali kakvu simbolizmu? Sakramentalnom. Zašto bismo u krvi vidjeli euharistiju a u vodi krst? To Škrinjar ne razlaže, premda bi upravo to mnoge veoma zanimalo, možda više nego ono nabrojane mnogih tumača od kojih se Škrinjar distancira te, inače sjajno argumentirano, razlaže svoje mišljenje.

Knjiga sadrži toliko izvornih, kristalno čistih biblijskih istina i spoznaja da je vrijedna za čitanje i za razmatranje.

Francè Rozman

I. Golub, *DUH SVETI U CRKVI*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost (Teološki radovi 3) 1975, 94 str., 60 Din.

Golubova knjiga ima dva dijela: I Neki pneumatološki aspekti Novog zavjeta (7—66); II Pneumatološki aspekti nekih teoloških definicija Crkve (67—86). Od priloga u prvom dijelu jedan je god 1965. bio objavljen na latinskom u sada već ugaslom rimskom časopisu *Verbum Domini*, dva u BS (1967. i 1971.), jedan u *Spectrum* (1971). Prvi je dio egzegeza glavnih mjesta u evanđeljima o Duhu Svetom. Počinje Isusovom propovijedu u Nazaretu u kojoj se on predstavio kao Duhom pomazani Sluga Jahvin iz Izaije (Lk 4, 16—21; usp. Iz 61, 1—2; 58, 6). O »pomazanosti« Isusa Duhom Svetim autor govori i u drugom dijelu, ali sam izraz ne tumači niti obrađuje ono mjesto iz Petrova govora u Kornelijevoj kući gdje se Isusova pomazanost Duhom Svetim dovodi u vezu s njegovim krštenjem i javnim djelovanjem (Dj 10, 38).

Zatim slijedi podrobna egzegeza Iv 3, 34 (str. 11—21) gdje se tumači Isusova izreka da on daje Duha vjernicima bez mjere. Iz Isusova razgovora sa Samarijankom vrlo kratko je protumačena izreka o klanjanju Ocu u Duhu i Istini. Četvrto evanđe-

lje donosi u okviru Isusova govora na zadnjoj večeri pet logiona o Duhu Parakletu od kojih je G. obradio četvrti. Najviše pažnje posvećeno je četvrtom logionu, 16, 8—11 o Parakletu koji će braniti Krista u srcima vjernika pred svijetom. Za taj tekst Golub predlaže vlastiti prijevod u kojem grčku riječ *Parakletos* prevodi našim uobičajenim izrazom *Branitelj, Tješitelj*. Mislim da u tome nalazi sretnije rješenje A. ŠKRINJAR: *Teologija sv. Ivana*, Zagreb 1975, 172—180 kad Parakleta prevodi kao Pomoćnika. Vrlo kratko protumačen je treći logion u kojem je Paraklet svjedok Krista (15, 26—27), a također i drugi (14, 26) u kojem je on tumač Krista. Najprodornija je analiza petog logiona (16, 12—13) u kojem je Paraklet vođa puta u svu istinu.

Iz Djela apostolskih protumačen je slikoviti izraz za Duha »oganj«. Od bogate Pavlove pneumatologije protumačeni su kratko tekstovi: 2 Kor 3, 18 o preobražavanju u sliku Božju djelovanjem Duha; Rim 8, 11 o djelu Duha u krsnom i slavnom uskrsnuću; 2 Kor 3, 17 o slobodi od Zakona koja je sloboda za ljubav, pri čemu bitnu ulogu ima Duh Sveti; 1 Kor 12, 4—7.12—13 o različitim karizmama u jednoj Crkvi koje dijeli isti Duh Kristov.

U drugom dijelu obrađene su 4 definicije Crkve kojima se od pojave protestantizma pa do naših dana pokušava izraziti bit Crkve kao otajstva spasenja i vidljive zajednice vjernika. Prva je Bellarminova definicija, nastala u doba katoličke profurformacije koja za razliku od protestanata naglašava da je Crkva vidljivi skup vjernika (*coetus visibilis*) pod vodstvom hijerarhije. Druga je Möhlerova, nastala u doba njemačkog romantizma u prošlom stoljeću, i ona kaže da je Crkva trajno utjelovljenje Sina Božjega (*andauernde Fleischwerdung*). Treća gleda Crkvu kao sakrament Krista u svijetu; nastala je pedesetih godina našeg stoljeća i za nju su zaslužni H. de Lubac, O. Semmelroth, K. Rahner, E. Schillebeeckx. Četvrtu je

predložio paderbornski dogmatičar H. Mühlen god. 1964. u svom djelu *Una mystica persona* (Golub se služio drugim, znatno dopunjenim izdanjem te knjige iz god. 1967.). Mühlen u definiciju Crkve unosi ulogu Duha Svetoga te predlaže da Crkvu promatramo kao jednu mističnu osobu u kojoj je Duh Sveti prisutan u Kristu-Glavi i vjernicima-udovima (*eine Person in vielen Personen*). Njegova je definicija složena na temelju sv. Augustina i po uzoru na dogmatske formule kojima izražavamo otajstvo Trojstva (jedna narav u tri osobe) i otajstvo Krista (jedna osoba u dvije naravi). Golub u Mühlenovoj definiciji vidi najsretnije izraženo otajstvo Crkve, ali s pravom zaključuje da nijedna od predloženih definicija ne izražava cijelo otajstvo Crkve, jer »Crkva ostajući identična sebi u refleksiji svojih teologa izriče se, baš zbog bogatstva svojeg života, uvijek nanovo tako da bi to izricanje bilo primjereno vremenu, zapravo čovjeku svakog vremena« (str. 85).

Prvi dio popraćen je brojnim bilješkama iz stručne literature, dok je u drugom dijelu ta literatura svedena na svega par djela kojima se autor poslužio. U predgovoru on skromno kaže da donosi »konture pneumatologije« i »inicijaciju u pneumatologiju«, čime se ograđuje da ne kani obraditi sva novozavjetna pneumatološka mjesta niti sva pitanja eklesiološke pneumatologije. Ipak, iz samog naslova djela čitalac očekuje više. Osobito u drugom dijelu, gdje zapravo nije riječ o Duhu Svetom u Crkvi nego o Duhu u definiciji Crkve prema posljednje tri definicije. Autor se, osim toga, zadovoljava da samo napomene kako je II vatikanski sabor usvojio nauku o sakramentalnosti Crkve te dao više prostora Duhu u Crkvi, ali ne razrađuje saborska mjesta o tome. Već u vrijeme njegova pisanja postojala su značajna djela s tog područja kojima se mogao i trebao poslužiti pri izradi knjige o Duhu Svetom u Crkvi. U predgovoru čitamo da je rukopis završen na Duhove god.

1970, a knjiga je izašla u svibnju 1975. Kroz tih pet godina izašla su brojna djela iz biblijske i ekleziološke pneumatologije, tako da Golubova knjiga ne smije biti smatrana zadnjim dometom teologije na tom području.

Nije poznato zašto je izdavač držao rukopis kroz pet godina u ladici ili zašto ga autoru kroz to vrijeme nije vratio na dopunu. Činjenica je da je to znanstvena teološka knjiga, a ta vrsta vjerske literature kod nas slabo ide, iako se tiska u najnižoj mogućoj tiraži. Je li to znak da hrvatski katolici ne osjećaju potrebu za teološkim djelima? Ne bi li se izdavanje ovakvih djela moglo sanirati iz drugih fondova, jer takve knjige ni kod velikih naroda ne mogu dobro pokriti troškove tiskanja. Tim više što nema u današnjoj Crkvi sveopćih latinskih priručnika teologije koji bi vrijedili pola stoljeća. Svaki narod piše teologiju na svome jeziku i za svoje potrebe. Jesmo li mi Hrvati ateološki narod i s obzirom na pisanje i s obzirom na čitanje teoloških djela?

Dr Mato Zovkić

Jörg Zink, KAKO DANAS MOLITI. Metanoja, svezak 43—46. Zagreb 1975. Kršćanska sadašnjost, Marulićev trg 14. Cijena 50,00 din. Strana 280.

Danas je i molitva u krizi kao što su u krizi, u neku ruku, sve ljudske vrednote. No kad kažemo »u krizi«, ne mislimo pri tom odmah na nešto negativno, jer u grčkom jeziku riječ *krizis* znači *sud, prosuđivanje, rasuđivanje*. I molitva je danas na sudu, u smislu prosuđivanja i rasuđivanja. O njoj suvremen čovjek razmišlja i nju premisslja. Po tom suvereno ljudskom činu čovjek bi trebao steći istinsko i pravo poimanje o molitvi i, dakako, naučiti pravo suditi. Mi smo mnogi imali, ili još uvijek imamo, krivu predodžbu o molitvi. Mnogi misle da se molitva sastoji u nabranjanju nekih riječi, stanovitih obrazaca, i to možda glasno ili poluglasno (kako su u najbo-

ljem uvjerenju do nedavna mnogi svećenici molili Časoslov). Pri tome tijelo mora biti u određenu stavu, ruke pobožno sklopljene ili bilo kako drugačije — ali pristojno — smještene, usne u zapaženom ili je-dva zapaženom kretanju. No, najbolja je molitva ipak *šutnja* pred Bogom, šutljivo traganje Boga i šutljivo poniranje u Božji svijet. To uostalom nije ništa novo. Tradicionalna je kršćanska pobožnost smatrala da je meditacija najizvrsniji oblik moljenja. A za meditaciju, osobito za duhovne vježbe, tražila se apsolutna šutnja. Znati šutjeti pred Bogom, nešto je veliko! Ta što mi, uostalom, imamo Bogu nova i značajna reći i isripovjediti a da to On ne bi znao već prije nas. Moliti u izvrsnom smislu znači, nadalje, *slušati* Boga: slušati što on govori, što nam zapovijeda, što od nas želi ovoga današnjeg dana. Molitva je više slušanje nego govorenje. To ni-pošto ne znači da za molitvu uopće ne treba govor ili da nije vrijedna ona molitva kojom se mi Bogu obračamo riječima, riječima koje sami čujemo (svojom sviješću ili svojim ušima). Sve je to molitva. Za molitvu je najvažnije: Boga tražiti, Boga naći, pred Bogom stajati ili sjediti te njega slušati i poslušati (kao što je Marija sjedila pred nogama Isusovim, slušala Isusa i gledala ga kako to samo žena zna i može!). Molitva je predavanje cijelog svoga bića Bogu. Molitva je, onda, sav naš rad koji obavljamo savjesno i svjesni Božje blizine i Njegove nazočnosti u našem životu. Molimo ne samo ustima nego čitavim svojim bićem, i nogama i rukama, i ustima i očima, i srcem i razumom. Sav je naš život zapravo, tako gledajući, molitva, veliko zahvaljivanje Bogu. U tom smislu već je Pavao govorio: »I sve što god riječju ili djelom činite, sve činite u Imenu Gospodina Isusa, zahvaljujući Bogu Ocu po njemu!« (Kol 3, 17), ili »Dakle, ili jeli, ili pili, ili drugo što činili, sve na slavu Božju činite!« (1 Kor 10, 31). Pavao je tako činio: uvijek je za sve Bogu zahvaljivao, molio je za sve kojih